

АСПІРАНТИ ТА ЗДОБУВАЧІ

Абрамова А. С.,

здобувач кафедри організації судових та правоохоронних органів, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВІ АСПЕКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЕКТУВАННЯ НОРМ ЩОДО СТАТУСУ АДВОКАТА

Розбудова правової держави є одним із найактуальніших завдань, яке стоїть сьогодні перед Україною. Здійснити його неможливо без усвідомлення ролі у цьому процесі правових інститутів, покликаних активно сприяти охороні прав і свобод громадян, зміцненню законності і здійсненню правосуддя. Без ефективного функціонування незалежної та сильної адвокатури існування демократичної держави і громадянського суспільства неможливе. Концепцією судово-правової реформи передбачено реформування адвокатури, та має на меті створення єдиного, демократичного, професійного правозахисного інституту відповідно до міжнародних норм і стандартів щодо адвокатської професії, посилення ролі адвокатури у механізмі захисту конституційних прав і свобод громадян.

Діяльність адвокатури регулюється Конституцією України, Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Законом України «Про безоплатну правову допомогу», КПК, Положенням про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, Правилами адвокатської етики, Положенням про оплату праці адвокатів по призначенню та іншими нормативно-правовими актами та статутами адвокатських об'єднань та ін.

Стаття 59 Конституції України гарантує кожному право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура.

Положення цієї статті Основного Закону нашої держави отримали офіційне тлумачення у Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Солдатова Геннадія Івановича щодо офіційного тлумачення положень ст. 59 Конституції України, ст. 44 КПК України, статей 268, 271 КпАП (справа про право вільного вибору захисника) від 16 листопада 2000 р. № 13-рп/2000 (справа № 1–17/2000).

Підставою для розгляду справи відповідно до ст. 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» стала наявність неоднозначного застосування положень ст. 59 Конституції України, ст. 44 КПК України щодо права вільного вибору захисника під час розгляду кримінальних справ.

Положення ч. 1 ст. 59 Конституції України про те, що «кожен є вільним у виборі захисника своїх прав», в аспекті конституційного звернення громадянина Г. І. Солдатова Конституційний суд України роз'яснив як конституційне право підозрюваного, обвинуваченого і підсудного при захисті від обвинувачення та особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, з метою отримання правової допомоги вибирати захисником своїх прав особу, яка є фахівцем у галузі права і за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи.

Положення ч. 2 ст. 59 Конституції України про те, що «для забезпечення права на захист від обвинувачення... в Україні діє адвокатура», Конституційний Суд України роз'яснив як одну із конституційних гарантій, що надає підозрюваному, обвинуваченому і підсудному можливість реалізувати своє право вільно вибирати захисником у кримінальному судочинстві адвоката – особу, яка має право на заняття адвокатською діяльністю.

В свою чергу положення КПК від 28.12.1960 року України передбачали, що у випадках і в порядку, передбачених КПК України, як захисники допускаються близькі родичі обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, його опікуни або піклувальники. В чинній редакції ст. 45 КПК від 5 квітня 2012 року зазначено, що захисником є виключно адвокат, відомості про якого внесено до Єдиного Реєстру адвокатів України.

Слід зазначити, що рішення Конституційного Суду України від 16 листопада 2000 року № 13-рп/200 у справі про право вільного вибору захисника протирічить міжнародним нормам і стандартам щодо адвокатської професії. Так, за Резолюцією Комітету Міністрів Ради Європи № R (2000) 21 від 25 жовтня 2000 р. «Щодо свободи здійснення професії юриста» допуск до цієї професії здійснюється за умов найвищого з можливих рівня професійної кваліфікації, перевіреного шляхом об'єктивної процедури оцінки цієї кваліфікації об'єктивним органом (зокрема шляхом іспитів). Особа, що допускається до професії, повинна продемонструвати знання не тільки закону, а й правил етики і мати практичний досвід, який є необхідною умовою «належної кваліфікації». Вона повинна діяти в умовах суворого дотримання цих правил, і особливо – принципу конфіденційності, із застосуванням дисциплінарних стягнень при їх порушенні. Більш того Резолюцією вимагається, щоб особи, допущені до захисту, були членами професійних адвокатських асоціацій, або включені в реєстр, чи іншим способом пов'язані з такою професійною спільнотою. Перелічені правила ні якою мірою не поширюються на «фахівців в галузі права», якому згідно з рішенням Конституційного суду від 16 листопада 2000 р. № 13-рп/2000 (справа № 1–17/2000) надано право реалізації функції захисту і статус якого не визначено в законі.

Сьогодні триває робота над новою редакцією Конституції України. Зокрема, пропозиція робочої групи конституційної комісії щодо редакції статті 59: «Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках передбачених законом ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав». Пропозиція робочої групи з питань правосуддя щодо внесення змін до Конституції України дає роз'яснення в ст. 131–2, щодо органу, який цю допомогу має право надати: «Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє *Адвокатура*. Незалежність адвокатури гарантується. Засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності визначаються законом. *Виключно адвокат* здійснює представництво в суді, а також захист від обвинувачення. Особливості представництва в суді малолітніх та неповнолітніх осіб, а також осіб, які визначені судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена, визначаються законом».

Наведені зміни до Конституції України знаходять своє відображення в проекті змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», який вже спрямований на експертне обговорення в Венеціанську комісію, після чого буде наданий на розгляд до ВР.

Істотних змін зазнала ст. 19 Закону, в якій сказано, що представництво інтересів фізичних та юридичних осіб в судах при здійсненні *цивільного, господарського, адміністративного та кримінального судочинства, а також при розгляді справ про адміністративні правопорушення, має право виключно адвокати*. Таким чином, співробітники юридичних фірм або фізичні особи-підприємці, які на сьогоднішній день складають більшу частину представників в суді за довіреністю, будуть вимушені для продовження своєї діяльності в сфері надання юридичних послуг, отримати статус адвоката України.

Що стосується вимог для отримання статусу адвоката, то законопроектом передбачені більш жорсткі умови отримання ліцензії, що в свою чергу сприятиме зменшенню на ринку юридичних послуг малокваліфікованих та недобросовісних осіб, що надають професійну правничу допомогу.

Так, у ст. 6 Проекту змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» збільшено необхідний стаж в галузі права з двох до трьох років. Також, частина 2 статті доповнена умовами, при яких відсутня можливість отримання статусу адвоката у випадках якщо особа:

1) має захворювання, перешкоджаюче здійснювати адвокатську діяльність, перелік яких встановлюється спільним рішенням центрального органу виконавчої влади в сфері охорони здоров'я, та Ради адвокатів України;

2) протягом останніх п'яти років притягувалась до адміністративної відповідальності за здійснення корупційного правопорушення (замість останніх трьох років).

Відповідно зміни внесені до статей 8, 9, 10, які передбачають допуск до здачі кваліфікаційного іспиту, процедуру такого іспиту та порядок стажування. Стаття 20 законопроекту конкретизувала та доповнила професійні права адвоката для сприяння співпраці адвокатури з державними органами та приватними особами.

Перспективне конституційне закріплення норм щодо статусу адвоката підкреслює важливу роль адвокатури в системі справедливого правосуддя. Зміни на конституційному рівні щодо статусу адвоката повинні знайти своє відображення у змінах до ЦПК (ст. ст. 12, 40, 56, 84), до Кодексу адміністративного судочинства (статті 16,56), до Господарського процесуального кодексу України (ст. 28), до Кодексу України про адміністративні правопорушення (статті 212, 268, 269, 270, 271), до Закону України «Про нотаріат» (ст. 8), до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» (ст. 11), до Закону України «Про третейські суди» (ст. 34) та ін.

Враховуючи викладене, можна зробити висновок про те, що прийняття змін до Конституції, передбачених Пропозицією робочої групи з питань правосуддя призведе до закріплення виключного права представництва інтересів в суді та захисту від обвинувачення за адвокатами при здійсненні цивільного, господарського, адміністративного та кримінального судочинства, а також при розгляді справ про адміністративні правопорушення, що в свою чергу, забезпечить надання кваліфікованої професійної правової допомоги в судах та поліпшить якість юридичних послуг за рахунок більш жорстких умов відбору. Адвокат, як сумлінний захисник та учасник процесу правосуддя водночас, набуває конституційного статусу поряд з прокурором та суддею, що сприяє його незалежності та рівноправності поряд з іншими учасниками судового розгляду.

Білецька А. М.,

суддя Харківського апеляційного господарського суду, здобувач кафедри організації судових та правоохоронних органів, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРИНЦИП СПЕЦІАЛІЗАЦІ СУДДІВ

Серед напрямків реформування системи судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів необхідно виділити підвищення професійного рівня суддів та ефективності